

Abstract

This article aims to introduce a recent participant in the Turkish Literature Feridun Zaimoglu, his works and his understandings of art. Although is has been denied, due to the support of Germany to the terrorists and the groups that are generating the detriment against Turkey there has been a political tension between these countries. In addition, with this tension searches the polical for a reponsible of economic problems and the rise in unemployment. All these causes to increase of immigrant problem, the publicenterprises of Germany's sanction towards Turks, the faith of Germens to Türkish people, violence, attacks and arson. The negliece of German parliament gives opportunities to fascists and makes the Turks gradually uneasy. The doubt between the two nations that are living together endanger the perviously gained communication and harmony. However, after the 60 years it has been seen that Turks have not only helped Germany's development but also worked in public enterprises and politics. It will be wrong to create a negative environment by relating everything to immigration and immigrants. Zaimoglu discusses his discours regarding these issues. Although his considering migration as a social and a successful process had seen violently critisized beforehand, he neither stays quiet towards those that swear the first generation, nor he remains insensitive towards the silencing of the public through natural assimilation. The writer who became the idol of people from almost every national origin with his criticisms that ranges from social pressure to political associations is awarded as he increases human driven criticisms. He is receiving broad acceptance with his hybrid Kanak identity and marginal discourse in the art today's literature, politics and academic world.

Keywords: Migration, Feridun Zaimoglu, Kanak, marginal, bastard discourse.

Özet

Bu makale Türk edebiyatına yenilerde giren Feridun Zaimoğlu'nu, eserlerini ve sanat anlayışını tanıtmayı amaçlar. Her ne kadar inkar edilse de Almanya'nın Türkiye aleyhine politika üretenele ve teröristlere verdiği desteği yüzünden iki ülke arasındaki politik gerginlik artmaktadır. Ayrıca siyasi irade bu gerginlikle ekonomik sorunların ve işsizliğin artmasına sorumlu aramaktadır. Bütün bunlar mülteci sorununun ve Alman kurumlarının Türklere karşı yaptırımlarını artırmasına, Alman toplumunun Türklere karşı eski samimiyetinin neredeyse kaybolmasına, şiddet, saldırı ve kundaklamalara neden olmaktadır. Alman Parlemontosu'nun gelişmelere duyarsızlığı, ırkçılara fırsat olmakta ve Türkler giderek huzursuz olmaktadır. İç içe yaşayan iki toplumun birbirine şüphe ile yaklaşması, bugüne kadar ulaşılan iletişim ve uyumu tehlikeye sokmaktadır. Oysa altmış yıl sonrasında Türklerin Almanya'nın sadece gelişmesine katkıda bulunmadığı, aynı zamanda kamu kurumlarına ve politikaya katılarak destek verdiği görülmektedir. Bütün kazanımları göçe ve göçmenlik olgusuna bağlayarak soğuk bir sürece girmek yanlış olacaktır. Zaimoğlu söylemini bu konular üzerine kurmaktadır. Göçü sosyal ve başarılı bir süreç olarak görmesi, önceleri şiddetle eleştirilse de o ne ilk kuşağa küfredenlere karşı susar, ne de sokağın sesinin doğal asimilasyonla kısılmasına duyarsız kalır. Toplumsal baskıdan siyaset kurumuna uzanan eleştirileriyle hemen her kökenden insanın idolu olan yazar, insanı merkeze almasıyla eleştirilerini artırdıkça ödüllendirilmektedir. Melez, Kanak kimliği ve uç söylemiyle bugünün sanat, edebiyat, siyaset ve akademi çevresinde büyük kabul görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Feridun Zaimoglu, Kanak, marjinal, melez söylem.

¹ Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, e-posta: ozbercan@konya.edu.tr

Giriş

Avrupa, özellikle Federal Almanya 50 ve 60'lı yıllarda sanayi ve ekonomik büyümesine bağlı olarak ihtiyaç duyduğu işgücünü 1955 yılından itibaren İtalya, Yunanistan ve İspanya'dan, 1961'de imzalanan İşgücü Alımı Anlaşması ile de Türkiye'den talep ettiği işçilerle giderir. Detaylı sağlık muayenelerinden geçirilen Türk işçiler Münih Garı'na vardıklarında hediyelerle karşılanır. Ne de olsa Almanya ucuz işgücü sağlamış, Türkler daha iyi gelirli iş bulmuştur. Ancak modern toplumda yaşamının getirdiği sorunlara, iletişim ve özleme rağmen Türklerin bir miktar birikim yaptıktan sonra geri dönme düşüncesi suya düşer. Ülkeye geri dönüp iş yokluğuyla kıvrılmaktansa aile birleşimi yasalarıyla eşleri, çocukları, hatta akrabaları gurbete getirtmek daha mantıklıdır. Böylece binlerce aile çok geçmeden Almanyalı oluverir. Onların her soruna ve işe katlanarak başladıkları hayat uyum, dil öğrenimi, iş kurma, konut alma, kamuya girme ve toplum yönetimine katılımla giderek değişir. Ancak 1973'lerde patlayan petrol krizinin Almanya'yı sarması, onları da etkiler. Alman hükümetinin 1985'lere kadar uzayan ekonomik durgunluğu Geri Dönüş Teşvikleriyle aşma çalışmaları, uykuları kaçırır ve tersine bir yolculuk başlar. Sosyal haklarını prim olarak alan 300 binin üzerinde Türk, bir daha geri dönmek üzere Almanya'dan ayrılır. Türkiye'ye dönenlerin çoğu vatana uyum zorluğu çeker ve kolayca iş tutamaz. Geride kalanlarsa Doğu Almanya'nın Batıyla birleşim maliyetini göğüsleyecek; Almanların iş, konut homurtularını sineye çekecektir.

1990'lara kadar üç kuşağın kök saldıği Almanya'ya, Yüksel Pazarkaya, Şinasi Dikmen, Dursun Akçam, Emine Sevgi Özdamar, Fatih Akın, Feridun Zaimoğlu... gibi sanatçılarla adeta beyin fırtınasına tanıklık eder. Gurbete adım atıldığı günden beri yaşanan her ne varsa yazılmıştır, yazılmaktadır. İlk kuşağın güncel hayatta karşılaştığı iletişim, konut, özlem sorunları, çift pasaportla tanışan ve çoğu Alman vatandaşı sayılan ikinci kuşakla arada kalmışlık temalarına dönüşür. Üçüncü kuşak onları çok boyutlu denebilecek gündelik dille ve gençlik jargonuyla besleyecektir. Koşullara paralel olarak tepki dilini değiştirenler, ne birinci kuşağın gözyaşlarında, ne de ikinci kuşağın belirsizliğinde kaybolan (Kocadoru, 2003) kimlikleriyle tanınacak; yoğun soyut dil imgesiyle eserler, gerek izleksel, gerekse estetik düzlemde (Oralış, 2001) yapı-anlam-söylem yanlarıyla yukarı çekilecektir. Diğer bir deyişle, iç ve dış dünyayı yazıda, söylemin gücünde buluşturma, sokağın diliyle yukarıya seslenme, göçmenlik durumunun ortadan kalktığını duyururken, üçüncü kuşak için mahcubiyetin yarattığı ulusçuluğun artık önemini yitirdiği (Kocadoru, 2004) anlaşılacaktır. Almanları küreselleşme üzerinden kendi serüvenleriyle anlatma, Türkleri iki coğrafya arasında sıkışmama ve yılların ezikliğini kabullenmeme tavrıyla işleme, sanki bu kuşağın beklediği şeydir. Türk insanı artık korunup kollanacak zavallı değildir ve bulunduğu yerde sesini yükseltmelidir. Eserlerin göçün siyasal ve sosyal bir olgu oluş koşutluğuna paralel olarak, Hollywood sahnelerini bir araya getirmeleriyle²(Buchjournal 2, 2001) değerlendirilmesi, bu sesin duyulduğunun kanıtıdır. Düşler sokağın gerçeğiyle harmanlandığı, ben-yaban ilişkisi ortadan kalktığı için anlatılar film izleme akışıyla okunmaktadır. Dil müzik ve sözün akışına bırakılsa da anlatıların Doğu kültür ve edebiyat geleneğinden bütünüyle uzaklaştığı söylenemez.

Sanatçılar arasında üçüncü kuşağın öncüsü Zaimoğlu, ayrımcılığın tam ortasında kendi serbest sloganını oluşturmuş; yabancı, varlığını sokakta seslenmeyi başarmış bir ayrıcalığa sahiptir. Pazarkaya'nın dediği gibi Zaimoğlu ile yabancılaşma, kararsızlık ve parçalanmışlık aşılarak, iki çevrenin, iki dilin, iki kültürün birbirine işleyen, öfkeli, kafa tutan, benim diyen, teslim olmayan, yaşam hakkını arayan ve savunan bir tavra (Pazarkaya, 2001) dönüşmüştür. Çünkü sorunların artmasıyla yapışılan kimlik arayışı

² Not. Almanca kaynaklardan yapılan alıntılar tarafımdan Türkçeye çevrilmiştir.

çalışmayan, öğrenime, yaşam sorumluluğuna aldırmayan, kahvehanelerde ve diskolarda dolaşanların umurunda değildir artık. Çoğu *Sanat Derneği* (Polikunst) üyesi olan Türk kökenli yazarlar, bundan böyle onların kitleler arasında yitip gitmesine razı olmayacaktır. Sanat değeri yüksek eserler, son kuşak yazarların Almanya'da eğitim görmüş, Alman toplumuna uyum sağlamış ve Alman toplumuyla bütünleşmiş olduğunu (Kuruyazıcı, 1992) açıklasa da işçi göçünün başladığı günden beri Almanların beklediği uyum özlemi, bu kuşakla da gerçekleşmemiştir. Daha da ötesi eserlere yansıtılan çokseslilik sanat değeri açısından belirli bir edebi başlık altında toplanamadığı gibi Türkçeye ancak kısmen ve zorlukla geri çevrilebilecek (Yeşilada, 2001) düzeye ulaşmıştır. Argo ağırlıklı, sloganlı, göndermeli, küfürlü kelimeler sanki azınlık psikolojisini kırmak için özenle seçilmiş gibidir. İşte o çığıri halen Kiel'da yaşayan Zaimoğlu açmıştır. Gazete ve dergilerde eleştiri, makale, deneme, oyun, hikaye ve roman yazarlığı ile tanınan yazar, yeni romantizme gerçekçiliği de ekleyen ender sanatçılar arasındadır. Sert eleştiriler sonrasında bugün hemen her eseriyle ödül alması, Türk kökenine rağmen İtalya'ya *Almanya Sanat Elçisi* olarak gönderilmesi, onu özgün kılmaktadır. Sanat anlayışı ve tematik seçimiyle onu yakından tanımaya çalışalım.

Feridun Zaimoğlu'nun Sanat Anlayışı

Feridun Zaimoğlu, 1964'te Bolu/Gerede'de doğar. Almanya'ya ana kucağında geldiğinde henüz beş aylıktır. Baba Zaimoğlu iki yıl önce geldiği Berlin'de bir deri fabrikasında çalışmaktadır. Anne ve anneanne üç gün süren tren yolculuğuyla önce Münih'e, 8 saatlik ikinci bir yolculukla Berlin'e ulaşır. Zaimoğlu bu şehirde geçirdiği 5 seneyi hiç hatırlamaz. Aile Almanlarla kaynaşmaya çalışmışsa da üzerinde hissettiği eziklik, yaşadığı duygu fırtınaları nedeni ve daha temiz iş umuduyla Münih'e taşınır. Almanya anıları burada başlayan ve okulla burada tanışan yazar, çocuk yaşta ırkçı önyargıdan nasibini alır. Zor öğrenenler sınıfına gönderilecekler arasına adı çoktan yazılmıştır. Ondaki algı düzeyi farklılığını gören bir öğretmenin uygulamadaki haksızlığa itirazı, hayatını değiştirir. Bu Zaimoğlu için talihsizlikten kurtuluş, eğitim kurumu için anlayış değişimine bir emsaldir. Yazar, önyargıda payı olan öğretmenleri tıp ve sanat öğrenimi görmekle utandıracak; yaşadıkları ve tanık olduklarını kayda alma tercihi, öğretmene duyduğu mihnetle sanat yolunda yürüyecektir.

Pek çok sanatçı gibi Zaimoğlu da edebiyata şiirle başlar. Arabesk ağırlıklı şiirlerini çevresine cesaretle okusa da ölçücü bir tepki alamaz. Polisiye ve hafif edebiyat kitaplarına eğilimiyle düzyazıyı benimser. Okumalarla kendini geliştirirken, sanat guruplarıyla yakınlık kurar. Yazar, sanat ve edebiyata adım atışını Sibel Arna'ya verdiği röportajda şöyle özetler: Cinayi Şebeke adındaki hip-hop grubunun bütün üyeleri arkadaşım. Zaten hepi topu üç kişiler. Belki hatırlarsınız eskiden isimleri Cartel'di. Neyse o arkadaşlarla bir gece stüdyoda oturuyorduk. Şarkı sözleri hakkında konuşuyorduk. Birden Ali, Türklerin Almanya'da ne kadar ezildiğine dair konuşmaya başladı. 2.5 saatlik bir nutuk attı. 'Biz bu kadar didiniyoruz, sesimizi duyan yok. Bu Kiel çıkmaz bir sokak' falan dedi. Tabii böyle terbiyeli de konuşmuyor. İnanılmaz küfürler ediyor. Dinledim, dinledim ve acayip daraldım. Ve hemen ertesi gün yazmaya başladım. Hazırlıksız... Filtre etmeden... (Hürriyet-Pazar, 30.01.2005) Saçları beline kadar uzun, takım elbiseli imajıyla kendini hemen belli eden yazar, ezilmişlik duygusunu önemsenmeyen, varlığı ciddiye alınmayan, dışlananların ağzıyla yazmaya başlar. Toplum dışına düşmüş erkeklerin ve kadınların hikayeleri, ses kayıtları sonrasında *Kanak Sprak* (1995) ve *Koppstoff/Kanaka Sprak* (1998) eserlerini doğurur. Okuma saatlerine katılan yüzlerce dinleyici ve medya temsilcisi arasında kısa zamanda tanınan Zaimoğlu, bilerek ve plânlayarak yapmadığını söylese de

uyruk pususuna düşmeyi reddeden insanlara *Kanak*³ (Hürriyet-Pazar, 30.01.2005) diyerek fırlattığı bumerangla Almanları şaşırır. *Kanak Sprak*'ın kültür içi ve kültürler arası farklılığın ürünü oluşu, bir tür metropol alt kültür dili (Karakuş, 2001) anlatımı, Kanakların ilk sesidir. Azınlık üyesi, var olma savaşını kendi diliyle vermeye, argo ve erotik ifadelerin hemen her kahramanın dilinden düşmediği görülmeye başlamıştır. Bu anlatım tutumu diğer eserlere de yansiyacak, Türk kökenli Alman kimliğiyle öykünme, özgüvenle atılan adımın aslında bir kavgayı tanımladığı anlaşılacaktır. Yazarın ifadesiyle; Klişeleşmiş dışlama ve aşağılama hatasını itirafa zorlamak Alman toplumu için olmayacak şeydi. Biz Almanya'da acayip bir kavga içindeyiz. Asimilasyon kavgası sürüyor. Almanlar Türklere 'Bize ayak uyduracaksınız. Size baktığımızda aynaya bakmış gibi olacağız' diyorlar. Bu delilik. Karşı koyuyoruz. Benimki bireysel bir bakış açısı. Zorbalığa karşı tepki veriyorum (Hürriyet-Pazar, 30.01.2005). Hakkı yenilen kuşakların hesabını edebî eserlerle sorma, yazarı Almanya'da yaşayan Türkler ve diğer yabancılar için bir idol, Hiphop kültürüyle haşır neşir olanların, kimlik takıntısıyla kavgalı çevrelerin kültür ismi haline getirmiştir. O artık Almanya'da yaşayan bütün kuşakların isyan bayrağını göndere çektiği söylenen, Türklerin Yeni Malcolm-X'idir (Hürriyet-Pazar, 30.01.2005). Anne mahareti el örgüsü kazaklarla büyüyen çocuk, toplumun alt katmanından gelerek yıldızlaşmış futbol ustası Pele'ye, dünya şampiyonlukları ve kişiliğiyle yücelmiş Muhammed Ali'ye özenini başarmıştır. Hayatın orta yerinde ve kıyasında yaşayanları kıyaslarken, Avrupa'da başka bir Almanya'yı anlatırcasına rahat ve keskin sözlüdür. Kendisi de bir göçmen olan Milan Kundera'nın *kuramlar dünyası bana göre değil* anlayışı onda da hakimdir. Alman basınının *edepsiz edebiyatçı* nitelemesine aldırmaksızın, oryantal dili ve alaturka edebiyatını, resmen edepsiz, hatta biraz pornografik şeyler yazıyorum (Die Zeit-Interview, 07.11.2002) itirafıyla açıklamaktan kaçınmaz. Onun için söyleten önemlidir ve *Kanak* için çok anlamlı kodlarıyla düşünce bağlamında dilin vatanı yoktur (Brunner, 2004). Bu dil aşkınlığı, daha çok gençlerin küfür yoğunluklu, kullanıcınsının melez, problemlili kişiliğinin bir aynası; kendini anlatmanın alaylı formları (Brunner, 2004) olarak okunabilir. Kendisi de melez olana yazar, ağır ifadeler yöneltilen *Kanak*'ın, dillerin sokağa uyumsuz yansıması sayılan *Kanakisch*⁴ konuşmasını, onun yakasına iliştirilen etiketi inadına sahiplenmesini yadırgamaz. Onun anlattıklarını dikkatlice dinler; modern argo ağzının türlerini yabancı kültürlerin melez lehçeleriyle kaynatarak betimlemeler çıkarır. Öte yandan hayatı acı ve tatlı yanlarıyla algılamaz; söyleyeceğini imgelerle tatlandırır ve yumuşatır. Sosyal gelişmelerin olumlu, olumsuz akışı arasında gelgitler yaşamaz. Zor koşullarda gerçekleşen göç olgusunun Türkler üzerinden yadsınarak işlenmesine de izin vermez. Hatta bir zamanlar göçmen davet edilen Türkiye'nin gelişme ivmesinden ve göçmen kabul eden konumundan cesaret alarak Batılı için sıradan sayılan her ne varsa insanı ve ahlaki süzgeçten geçirir. Dinleyici ve okuru cahil yerine koyma, garip kitaplar yazarak burjuvaya hitap etme yerine, güncel yaşamın güzelliklerini ve pisliklerini iç içe anlatır. Kastı herkese seslenmektir. Avrupalı, kozmopolit kimliğiyle Türk kalıbına sığdırılmayan yazar, Batı ile ilk temasın gerilerde kaldığını, kenti bilmeyen insanların doğrudan sanayi toplumu ile karşılaşmış olmasının ağır bedellerinin ödendiğini düşünür. Uzun süren sessizliği

³ **Kanak:** Aşağılık insan anlamına gelir. Önceleri Polinezya yerlilerine verilen bu ad, Türklerin çoğunluk olmadan önce İtalyanlara söylenmesiyle, Almanlarınsa uzun süre Türklere hakaret amacıyla kullanılmasıyla yerleşir. Aşağılama anlamı dikkat çekse de mevcut düzene boyun eğmeyen, uyruk pususuna düşmeyen insanları simgeler.

⁴ **Kanakisch:** Ayrımcılık görmüş, aşağılanmış yabancıların sokakta konuştuğu, argo ağırlıklı karmaşık dil. Almanca'yı zenginleştirdiği de düşünülen bu dil, edebiyat çevrelerinde önceleri eleştirilse de zaman içerisinde benimsenir ve bugünün gençlerine yönelik eserlerin yazımına öncülük eder.

ezilmeme, savunma ve hak arama noktasına taşınması bundandır. Demokrasi, özgürlük duygusu ve cesareti iki toplumdaki öğrenen yeni kuşağın diğer sanat temsilcileri gibi o da ailenin açık onayını almaktan yana değildir. İlk kuşağın *Biz kültürle uğraşmak için değil, makina kullanmak için buradayız*. sadakat sözü, göçün hikaye olmasıyla gerilerde kalmıştır. Almanya asimile politikası ve dışlamayı bırakmalı; hırpaladığı bedenlerin, ruhsal travmanın bedelini kültür ve makineyi yan yana işletenlere, torunlarına ödemelidir. Aksi halde sokağın kirliliği giderek dili de kirletecektir. Yazarın köklerinden gelen insanların buradaki deneyimlerini çok sesli şekilde ortaya koyması, olay örgüsünü hep dışlananlar üzerine kurması, bu kirlilikte failin hep Türk görülmesiyle ilgilidir. Öfke, Almanya'nın gelişmesinde büyük emeği geçen ilk kuşağı aşağılayanlara yöneliktir. Büyüklelerinin söyleyemediklerini sanatçı oğullar ve kadınların dillendirmesi, hem *yalnuz değiliz* duygusunu pekiştirmekte, hem de bir idealin altını çizmektedir. Zaimoğlu bu durumu şöyle açıklar:

Onlar bizlerin anne ve babası. Hepsi eli öpülecek insanlar... 50 yıllık göç bir başarı hikayesidir. Çok güzel şeyler oldu. Bazı kansız insanların çıkıp birinci nesle hakaret, küfür etmesi bunun yapanların şahsiyetsizliklerini ortaya koyuyor. Ağır konuşuyorum, çünkü hakaret ettikleri insanlar en ağır ve pis işlerde çalışıp bizleri yetiştiren annelerimiz, babalarımız. Birinci nesilden Allah bin kez razı olsun. Bugün Almanya'da 2. ve 3. kuşaktan Türkler bir yerlere geldiyse, ben yazar olduysam, başka birimiz başka alanda başarı sağladıysa, bu anne ve babalarımızın yani birinci neslin çabalarının sonucudur. Onların haklarını ne biz çocuklar, ne de Alman devleti asla ödeyemez. Bu nedenle iftiralarla dolu kitaplar yazıp birinci nesli aşağılayan sözde siyasetçi-yazarlar ve onun yandaşları Türk kökenli yazarları kınıyorum. Kendini savunamayan sade insanlara hakaret etmek ahlâksızlıktır. Bu konu gerçekten beni çok öfkeliyor. Ben tüm o felaket tellaklarının aksine göçün 50 yılda Almanya'ya çok şeyler kazandırdığını düşünüyorum. Müthiş şeyler başarıldı. Benim tabirimle 'karakafalılar' elbette bu toplumda ilerleyen yıllarda daha da yoğun bir şekilde toplumun elit tabakasında yer alacaklardır. Yani Almanya'yı ileriye götüren kesim olacaktır. Bugün halen göçmenlere karşı kışkırtanlar aslında geleceği olmayan, geçmiş bir neslin son temsilcileri. Yarının Almanya'sında bunları kimse aramayacak (www.haberler.com/yazar-feridun-zaimoglu).

Dil, her sanatçı gibi Zaimoğlu için de bir sığınaktır. Onun, Gelecekte de yaramaz kitaplar yazacağım. Yaşam yaramaz çünkü. Uslu kitaplar hayatı anlatmaz, anlatamaz. Ben ortalığı toz duman eden kitaplar yazmak istiyorum, o kadar... (Hürriyet-Pazar, 30.01.2005) sözleri, dilbilim uzmanı Heike Wiese'nin *Mahalle Almancası* (Kiezdeutsch) olarak tanımladığı ve Türklerin yaşadıkları çoğu yerde konuştuğu dilin bir yansımasıdır. Wiese'nin ifadeleriyle; Türkçe kelimelerin Almancalaştırılmasıyla Almanca'da yeni bir diyalekt oluşuyor. Her dilde olduğu gibi, Almanca da tek bir çeşit değil. Tek bir Almanca yok, dilin içinde çeşitli stiller, lehçeler, konuşma şekilleri mevcut. Hepimiz Almanca'yı yerine göre farklı şekillerde konuşuyoruz. Almanca, bu çeşitliliği bir araya getiren bir üst kavram. Eğer bu dile yeni bir diyalekt eklenirse, elbette çeşitlilik artar... Mahalle Almancası yanlış konuşulan Almanca değil, Almanca'da yeni bir diyalektir (<http://www.haberler.com/almanca-da-mahalle-acilimi>). Bugün Alman edebiyat çevrelerince hikaye ve romanlar yazılan *Kanaça*, Almanca'yı zenginleştiren yaniyla aşağılama anlamını aşmış Rap ve Hiphop kültürünü içine alan kuşak değişimlerinin adeta bir belgesi haline gelmiştir. Toplumun alt katmanlarının yaşam savaşını, modern yaniyla insanı çeken tuzakları, çarpık sistemden yararlanan siyasal çıkar odaklarını yazına taşıma aracı (Can, 2007) olması bakımından da önemsenmektedir. Eserlerde anlık

mutluluklar aşkla, din olgusu yaşama sevinciyle, isyan fanteziyle buluşurken, anlaticıların hırçınlıklarına rağmen okurun elini bırakmadığı, onu konuşmaya, eleştiriye, ayağa kalkmaya zorladığı görülür.

Feridun Zaimoğlu'nun Üslûp ve Tematik İnşası

Zaimoğlu'nun Alman Edebiyatında durduğu yeri tanımlamak zordur. Kullandığı dil olabildiğince uçlu, karmaşık ve göndermeli; üslûpsa bir o kadar özgürdür. Yankılarıyla birlikte değişen ve insandan kopardıklarıyla şekillenen gerçeği modern toplumun göç billboarduna yapıştırmak, insana evinin üzerinde lâf söylemek kadar zordur. Kaldı ki ilk eserlerin kahramanlarının susmaksızın konuşması, yargıların bunaltısıyla insanın dolup taşma noktasına gelmesinin göstergeleridir. Sanatçı algısıyla Zaimoğlu da umudu siyaha boyarken, maviyi ve yeşili önlüğün cebine koyduğunun, paletin hafifçe eğilmesiyle pembenin kırmızıya karıştığının farkındadır. Tekin olmayan bir rehber, ulaştıklarını yazıya dökerek kendini affettiren bir materyal toplayıcısı (<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton-05.10.2011>) olarak eleştirilse de aslında tanık oldukları sezgisel değildir. Onları yazıya aktarmadaki kastı sosyal gerçekliği, seyahat ettiği yerlerden getirdiği aromayla mayalayarak sözleri, tonlamaları ve dilin renklerini doldurduğu edebiyat kabında yoğurmak ve yeni bir aroma üretmedir. Çok kültürlülüğün ve yabancıyı eskisi gibi kabul etmemenin sonucu doğan bu tutum, söylenmek istenen yeterince anlaşılınca kadar dallanır. Yazar, otantik öğelerle sakinleşen katmana ulaşınca tematiği belirler. Onun realizmi, çoktandır yapılmayan ve sanki gerçekliğin titiz bir demlenmesiymiş gibi okunur. Paradoksu andıran söylenmeler, romantik ve şiirsel gerçeklikle Almanların yaşananlara özgü çelişkili tutumunu deşifre eder. Örneğin yazarın ana temalarını, göçmenlerin geleneksel ve modern, eski dinsel bağlar ve çatışmalar arasında kimlik arayışları (Erker/47, 2004) üzerine kurduğu *Kanak Sprak* ve *Koppstoff* alt kültürün otantik belgeleri gibidir. Rüyalardan sonra düşüncede uyanan gerçeğin başkalgı, beklentilerinin aksine toplum dışına itilerek doğal asimilasyona bırakılan genç erkek ve kadınları, sesini duyurmaya, noktasız virgülsüz konuşmaya, ağzına geleni söylemeye zorlamıştır. Bu insanlar üniversite öğrencisi, avukat, manav, fahişe, sokak savaşı... olarak toplumun her yerindedir ve aynı çılgınlığı atmaktadır. *Kanak Sprak*, toplumun kıyısında 24 çatlak sesin isyanıyla, Kanakların göçmen edebiyatına karşı kullandıkları kendi dilleriyle (Zaimoğlu, 2004) okunmaktadır. Okulda Almanca, evde Türkçe konuşan ve daha çok banliyölerde oturan genç, hemen her ortamda hakir görülmeyi Alman dilini bozan üslûplarıyla protesto etmekten çekinmemektedir. Abdurahman, *Pop is ne fatale orgie* (s.19); Akay, *Die männeken haben zwar gold* (s.23); Hüdaver, *Deutsches land is ne salzige puffmutti* (s.97); Ülkü, *der partisan will anner heiklen grenze stehen* (s.133) sözleriyle muhataplarına uç göndermelerde bulunur. Farklı mesleklerle savrulan Türk kadınların anlattıklarıyla söylem gücü yükselen *Koppstoff* da benzer öfkeyle doludur. Eser, haklarına ortak oldukları, kendilerine özgü yaşam biçimleri, giyimleri ve göz alıcı takılarıyla hazımsızlık yarattıkları gerekçesiyle Almanların Türk gençlerinin yüzünde okudukları aşağılayıcı bakışı ve onun oluşturduğu ağır algıyı kırma tematiğiyle dikkat çeker. Türkçeye *Kafa Örtüsü* adıyla çevrilen eserin zamanlama açısından *getto enkazının solgunluğunu* (s.94) okumada ısrar etmenin, *boktan bir manzara, bir sakız parçası* (s.98) getto tanımını ağızlarından düşürmemenin, Türk insanının topluma katılımını, *gettodan çıkarsa Moğol serbest kalmış olacak* (s.121) önyargısının, *...ben sınıfın en iyisiydim* (s.123) kuruntusuna keskin bir cevap olarak doğması (Can, 2010/a) tesadüf değildir. Türk insanına yakıştırılan algının *karakafa*, *Kanak, park saati, süper indirim paketi, ekonomik nedenli kaçak, Asimile Fatma, Teddytür, köy acüzesi, kısmetsiz...* sıfatlarıyla etiketlenmesi, Nesrin'e, *piçlik seçerem sağlam* (s.16); Ferah'a, *domuz gibi hırıldıyoruz ve bekçimiz de o* (s.21); Gül'e, *tüm bu güzellik sifinmesi palavra* (s.33); sanatçı Aynur'a, *mecburen iki kat hayvanlaşmalısın* (s.39); çevirmen

Suzan'a, *bir hayli áhenk ve bir hayli pislik* (s.45); öğrenci Çağıl'a, *maymun sürüsü* (s.67); oyuncu Belhe'ye, *üstün ırk boku yedi* (s.85); Ayşe'ye, *İdi Amin Alman, Kamboçya Almanya* (s.129); öğrenci Esra'ya, *refah toplumu yosması* (s.138); Necla Hanım'a, *kemgözlüler güruhu* (s.244) dedirtmeye yetmiştir. Onları böylesine ağır konuşuran ruhsal travma, tahrik ve tacizden kaynaklanır. Öyle ki sokakta patırtı çıksa, suçun derhal bir Türk'ün üzerine yıkılıp saçlarından sürüklenmesine sadece Türk'ler tanıklık etmekte; işsiz Sevda, *İsa'nın çarmıha gerilme olayını bizim sicilimize yazmaktan başka...* (s.155) sözleriyle polisin ırkçı yaklaşımına lânet okumaktadır. Almanların kendilerini noksansız görme, başkalarını değiştirme bilmişliği, Almanca öğretmeni Reşide'yi öfkelenendirir ve ona *Yüzümü silgi ile silebilmeyi isterdim, aynen onunki gibi kusursuz bir ağzım olmasını isterdim.* (s.103) dedirtir. Bu bağlamda erişilmez görünen Almanya umutları boşa çıkardıkça, Alman toplumu Türklere karşı beslediği önyargıları, çifte standardı ve öteki tavrını değiştirmedikçe, dışlanma ve aşağılanma duygusu güçlenecek; psiko-nörotik hastalara dönen yabancılar ülkeyi, toplumu ve kurumlarını ateşli sözlerle deşifre etme hakkı bulacaktır (Can, 2008/a). Çünkü çok kültürlülük bir tür kültür çatışmasına zemin oluştursa da kimseye bir değerini yok sayma hakkını vermiyor. Değişen yüzyılla birlikte göç gerçeği bütün insanlığı ilgilendirdiği halde, birlikte yaşama kültürünün başarılması siyasi iradelere kalmaktadır. Siyasi irade çözüme soğuk bakıyorsa, suçlayıcı etnik yok etmeye karşı başka gidecek ev ya da vatan bulamayan her göçmen, sosyal olguyu ağzından düşürmeyecek ve her tepkisinde haklılık duyacaktır. Almanya'daki Türk oğulları ve kızlarının yakınmayı değil, yaşadıklarını canlandırarak, esprisi benzerini aratan sövmenin Neobarok bir tarzını geliştirmeyi (TAZ-Bericht, 20.12.2004) denemesi, bu travmatik toplumsal gerçeğin sonucudur. Uyuşturucu satıcısı ve gangster Ertan Ongun, gerçek hayat hikayesinin anlatıldığı *Cüruf*ta (Abschaum/1997) Almanya'dan sınır dışı edilme gerekçesini bu doğrultuda anlatır. Sokakları, hatta eğitim kurumlarını bile bataklığa çevirmiş nasyonalist kara çizmeliler polisin gözüne takılmazken, Türk gençler mimlenmiş haldedir. Biri yanlış bir işe bulaşmaya görsün, sorgusuz sualsiz kendini kodeste bulur. Alman gençlerin suçları da ona yüklenir ve hayatı parmaklıkların arkasına atılmakla daha da kararır. Onlardan biri olan Ertan bu yargıyı iyi bilmesine rağmen kaybedeceği hiçbir şeyi olmamasının cesaretiyle inadına isyandadır. Ülkesinde olduğundan daha rahat, saldırgan ve küfürbazlığı yüzünden polis ensesinden düşme de arkadaşları sokağın değer köşesini çoktan tutmuştur.

Mektup roman türündeki *Erguvan Kırmızısı* (Liebesmale scharlachrot/2000) Almanya'dan kaçıp vatana dönme isteğinde olan her Türk'e, kaynar suya bir yemek kaşığı hardal karıştırarak ayak banyosu yapmayı (Zaimoğlu, 2001) önerecek kertede kimlik duyumsatır. Serdar'ın duygusal, Hakan'ın gerçeğçi kişiliği, nehrin iki yakasında karşılıklı olarak söyleşir. Serdar'ın samimi ve esprili hitabı, Muhterem Arkadaşım, Sevgili Hakan, Hıristiyanların Sünnet Derisi Toplayıcısı (Zaimoğlu, 2001) eser boyunca iki kültüre özgü hitaplarla zenginleşir. *Kopf und Kragen* (2001) alt kültür ve dış dünyanın alaylı yaşam sahnelerini, güncel fenomenlerini, insanların maskeli kimliklerini yüzleştirme ile belirgindir. Amacını, Çabucak oluşun düşüncelere, yüreklendirmelere ya da imalara alerjim olduğunu sürekli yeniden belirlemek zorunda olduğum için küçük ayrıntıları, detayları betimliyorum. (Deutschland Radio, 19.11.2001) ile özetleyen yazar, azınlığın önyargıya isyanını kapak sayfasıyla görselleştirir. İri altın takılı spekülâtörler, büfe işletmecileri, kadın satıcıları zenginlik imajıyla bakışları üzerlerinde toplarken, tamirlik eski arabalarıyla modern hayatla uyuşmayan bir katmanın üyeleri olduklarını gizlemezler. Okuru ölüm bekleyişine çeken *German Amok* (2002) ise esprilerle hayatın uçurumlarını tanıtır. Siyasal çekişmelere, yabancı mutsuzluğuna, sanat çevresi eleştirisine, pornografiye ışık tutar. Ana karakteri başarısız ressam Zaimoğlu ile benzeşen, irticâi ve kültürel olarak tutucu bir eylem kitabı (Die Zeit, 14.11.2002) sayılan eser, yenik düşme motifile ressamın karabasanlara sürüklenmesini örnekler. Belirsizlik

talihsizliğe dönüşse de postmodern edebiyatın uçları onu da isyan ettirmiştir. Diğer bir deyişle, Türk-Alman sanatçı, hüznü, melankolik yıkımla (Bullivant, 2004) avangard sanat anlayışı üzerinden hesaplaşırken, karakter düştüğü çukurdan kendisinin çıkacağı farkındadır. Kriminal komedi tarzındaki *Perde* (Leinwand/2003) gizli ırkçılığı sorgular. Ortada vahşice işlenmiş bir cinayet varken, çözüme cinsellik algısı üzerinden gidilmesi garipsenir. *Oniki Gram Mutluluk* (Zwölf Gramm Glück/2004) erkeklerin kirli çamaşırlarını kaçamak saydıkları anlara taşır. İki kültür arasında hırpalanan insanları önemseyemediğini, Küçük anlık güzellikleri geçmek istemedim, insanın ihtiyaç duyduğu pudra şekerini de (Münchner Merkur, 21.04.2016) sözleriyle açıklayan Zaimoğlu, *Üç Aşk Denemesi*'nde (Drei Versuche über die Liebe/2004) olduğu gibi hayatın insana bütünüyle mutluluk sunmadığına değinir. Othello'nun (2004) yaşlı generali Mağripli'nin Desdemona'ya aşkının kıskançlık trajedisine sonlanması, umudu bir kez daha boşa çıkarır. Yaver, yalan-iftira-kıskançlık uğreninde yabancıların aşk acısını öçle sonlandırır. Almanya'ya göçen ilk kuşaktan bir annenin adını taşıyan *Leyla* (2006) ise Anadolu'dan metropol şehre göçerek yerleşmesini ve modern toplumla iletişimini konu alır. Tema, motif ve yapı benzerliğiyle Emine Sevgi Özdamar'ın *Hayat Bir Kervansaray* romanını andıran eser, aşırma eleştirilerine uğrasa da Zaimoğlu tartışmayı şöyle sonlandırıyor: Benim romanın annemin hayat hikayesine dayanıyor. Annem Malatya'da 17 yıl yaşadı. Ben onun hatıralarını kasete kaydettim (Radikal, 07.06.2006). Bir Türk ailenin yaşadıklarını kadın ağzıyla anlatan roman, Almanya'da yaşayan Türk kadınların aşağılanmaya karşı çıkış tematiğiyle katmanlaşır. Kadın anlatıcılar, Avrupalıların Türk kadınına küçümsemesi, ...kadınların ezilmesinin yazarı çok rahatsız etmesi (Hürriyet-Pazar, 30.01.2005) nedeniyle oradadır. İnanç değerleri ve cinsel monologlarıyla okuru şaşırtan *Schwarze Jungfrau* (2006) kadın sorunlarını neoslâm ve neofeminist açıdan irdeler. Tiyatral formuyla din olgusuna uzak görünse de bir ayrıcalığın değil, hayatın eğlenceli oyun haliyle güzelliği üzerinde durur. *Aşk Yanığı* (Liebesbrand/2008) aşk ve ölümün sınırında gezinme üzerine kuruludur. Uğradığı kaza sonrasında söndürülen otobüsten melek görünümü bir kadının yardımı ile kurtulan genç adam, kaza yerinden ayrılmasıyla adeta ikinci defa yanmıştır. Bu defa onun içini acıtan kaza yarısı değil, aşk yanığıdır. Yol boyunca iç çeken, dertlenen, nefret eden ve şaşkınlık yaşayan delikanlı, coşku ve alay arasında aşk yemini eder. Bu yolcu, yaz tatilini geçirmek üzere 2006 yazında Türkiye'ye gelen ve annesiyle birlikte arka koltuktan orta koltuklara geçerek hayatta kalan Zaimoğlu'ndan başkası değildir. *Hinterland* (2009) Alman romantizminin dolaştığı Prag, Budapeşte, Krakau ve Berlin'de geçer. Buralara dolandırıcı, besteci ya da ayakkabı tamircisi olarak gelmeyen ama yerleştikleri hiçbir yerde özlemlerini gideremeyen insanların parçalanmış ruh dünyaları sinmiştir. İçlerinde dolmayacak bir boşluğun oluşumu ve onların tıpkı bir kaya yarığına düşer gibi tepe üstü çakılarak kaybolmaları (<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/05.10.2011>) hemen her göçmenin içini acıtan değişimlerdir. Ruhr Havzası'nda geçen *İs* (Russ/2011) özü itibarıyla göç bağlantısı kalmayan bölgenin madencilik geleneği fonunda karanlık bir aşk öyküsüdür. Endüstri şehrinde ancak geçicilik yaparak hayata tutunabilen insanın, öldürülen eşinin öcünü alma çabası ve iç çatışmaları (Die Zeit, 18.08.2011) yıkılmış bir dünyadan geriye kalan yankılar halindedir. Özlem, kayıp ve öç, insanın işsizlik ve şuur kaybıyla şekillendiği çevrede madenciliğin sonlanmasıyla yeni bir sevdayı arar. Anlatıcı Edouard'ın hikayesini kadın portreleriyle kuran *Der Mietmaler* (2013) kadına bakış açısını üst dilde arkaik, coşkun, türetme kelimelerle irdeler. Komşu köyde dul bir kadının portresi aşk hikayesi üzerinden aktarılırken (Süddeutsche Zeitung, 30.07.2013) yazarın kendine özgü üslubu hissedilir. Ana karakteri *Isabel* (20014) adıyla yayımlanan bir diğer roman ise pek güzel olmayan ve sanatçı olmak için fazlaca tanınmayan genç kadının oyuncu yardımcılığı ile başladığı hayata sınır çekmesiyle merak uyandırır. Burada arkadaşına ve sevinmeye yer yoktur. Isabel, açtığı yeni sayfa ile hayatına bir çizgi çeker; büyükşehir kurucularının, banliyölerde oturanların ruh ve yaşam koşullarına kayıtsızlığını yeni kimliğiyle eleştirir.

Romanın sosyal drama ağırlığı, iletişim kuramayan insanın toplumda yükselme çabası, ince bir duyarlılıkla akan diyaloglar (Frankfurter Rundschau, 22.03.2014) halindedir. *Yedikule* (Siebentürmeviertel/2015) aslında altı yaşındaki anlatıcısı ve sadece bir köprüyle ulaşılabilen, eski anlayışlarla yönetilen bir semttir. Kiminin öç yemini ettiği, kiminin saygıyla karşılandığı Yedikule, batıl ve imâni olanın bir aradalığıyla mutlu görünse de burada yaşamak zordur. Semtte ve şehir merkezinde oturanlar arasında çatışma hiç bitmez. Zaimoğlu'nun eserlerini güncel kılan tema, birinci kuşağın işlediği konularla birleştiği kadar ayrışan izleği (Karakuş, 2001) bu eserde daha açıktır. Kahramanları toplumsallaşma sürecini Almanya'da yaşamış olsalar da göçmenlik olgusundan kendilerini soyutlamayan kişilerdir. Üçüncü kuşağın kendine özgü gelişen koşulları, iki kültür arasında yaşama zorunluluğunu değil, Almanya'da karşı karşıya kalınan dışlanmayı hızlandırdığı için sokağın gerilimi onlarla artmaktadır. Sorun tek yanlı olmasa ve küreselleşme ile yabancı olana ilgi artsa da yaşanılanlar dışa vurulduka genişlemektedir. Bunun nedeni sokağı dolduran yabancılar arasında hem Alman toplumuna, hem de kültürel azınlığa uzak düşenlerin çoğunun hayatlarını meşru yollarla sürdürmeyen tam da çifte dışlanmışlığın ürünü (Karakuş, 2001) olmalarıdır. Onlar içinde bulunduğu durumu anlatırken, otantik anlatı bir anda karşı kıyıya geçmekte; dil imgesi çok boyutluluk kazanmaktadır.

Türkleri Avrupa'da köşeye sıkıştıran ve onları konuşmaya, söylenmeye zorlayan yargının temelini bakıldığında en az iki yüzyıl önce kaleme alınmış eserlerin varlığı göze çarpar. Çünkü Batı filozoflarının yabancı hakkındaki yargıları sadece Avrupa'yı değil, diğer kıta toplumlarını da etkilemiştir. Kant'ın, Mısır Piramitlerine bakışla algıladığı, Herder'in yüzyıllardır buldukları Avrupa'ya yabancı gördüğu, Hegel'in hoşgörü ve erdem gibi özdeğerleri tesadüfi saydığı ve kolayca kişileşemez (Bilge Kula, 2002) gördüğu Doğulu, onlara göre saygıyı hak etmemektedir. Kaldı ki İşlâm'ın ürkütücü bulunması, Türklerin buluntu insan usu, fanatik Müslümanlardan oluşan kapalı kitle, Avrupa milliyetçiliğinin kanayan yarası (Bilge Kula, 2002) sayılması, Batının Doğuya yönelik *oryantalist coğrafya* algısını kişileşmiştir. Yıllarca karşı cephede savaştığı halde Türkiye'ye, Türklerle ve İşlâm'a hayranlık duyan David Urquhart'ın, Kalvanist olmasam, Müslüman olurum... Barbarlık, acımasızlık ve kibir gibi konulardaki saçma sapan söylentilerin tümü, Avrupalıların Türkiye'ye ilişkin bilgisizliğinden ve Yunanlı çevirmenlerin kasıtlı karalamalarından kaynaklanmaktadır (Bilge Kula, 2002) itiraflıyla yüzyılların yargısını elbette silememiştir. Irkçı düşüncelerin hemen her çağ ve dönemde ancak sorun ürettiği göz önünde bulundurulursa, insanın kendine ve ötekine bakışı daha önemli hale gelmektedir. Heinrich Böll, İnsana kendi elinin de evinin de yabancı olduğu anlar yok mu? (Wierlacher, 1985) sorusuyla öz eleştiryi içselleştirdiği halde sorun sanayı ve refah yapısının zayıflaması, ulusal kimliğin belirsizleşmesi (Aksoy, 1998) ile yeni boyutlar kazanmaktadır. Alman toplumunun kendine yabancı olanı yadsıması, yabancıların parçalanması, kimlik yozlaşması yani doğal asimilasyon çözümlenemeyeceği için sokağın tepkisi yazıya yansımaktadır. Batı toplumunun aklına kazınmış yargılarla, yabancılar arasında Türk'ün nereye konacağı çoktan belirlenmiş (Can, 2010/b) olsa da edebiyatın insancıl yaklaşımı yargının yanlışlığını her daim işleyebilmiştir. Yazılıp çizilenlerin eğitici yanıyla sorunlar çözüme yaklaştırılabileceği denenirken, ekonomik durağanlıkların Türklere fatura edilmesi, göçün olumsuz etkilerinin küreselleşme kremasıyla örtülmesi, geleceğe özgü umutları belirsizleştirmektedir. Oktay Sinanoğlu'nun tespitiyle, hangi çerçevede olursa olsun Batılı olup ta Haçlı kafasından kurtulmanın pek kolay olmaması (Sinanoğlu, 2002) yargıları eritmeyi zorlaştırmaktadır. Bundan dolayı dışlayıcı önyargılara boyun eğmeyen, azınlık psikolojisini kabul etmeyen uyanış, işlemedikleri suçun failleri rolüyle toplumsal baskıyı, rutinleşen şiddeti, içine düştükleri psikoza, Almanya ve Alman kimliğini sorgulama (Can, 2008/b) hakkı bulmakta; yeni kuşak yazıyı ve üslubu bilinçli olarak bozmaktadır. Avrupa'daki Türkler için tam bir kültür erozyonu, hemen her değer

derinden yaralayan (Can, 2008/c) küreselleşmenin de etkisiyle bu anlatım tutumu, dil tahrifatına rağmen diğer yabancılara da ses olmakta; tematiği giderek değişen ve söylemi sertleşen tavırla, alınan yaraların hesabı sorulmaktadır. Diğer bir deyişle, yabanda sanatın gücüne sarılmak umut sayılmasa da dışlama ve aşağılamanın yanı sıra doğal asimilasyon çöküntüsü hisseden, uykuları kaçan, çıkış arayan, analizler yapan yabancı, sesini duyurmak, anlatısını yenilemek durumunda (Can, 2010/c) kalmaktadır. Zaimoğlu, sınıf atladığı bu tavırla yaban görülenin bıkkınlığına, göç ve göçmenliğe çok yönlü bakışa çağrıda bulunmaktadır. Yüksek öğrenimi sırasında fakülte yönetimi ve öğretim üyeleriyle giriştiği ateşli tartışmalar nedeniyle iki defa okuldan uzaklaştırılan, öğrenim gördüğü üniversite de atom santrallerine karşı katıldığı bir eylemde coplanan yazar, darp edildiği üniversitenin rektöründen *Alman edebiyatının gelişmesine önemli katkı sağladığı* övgüleriyle Berlin Edebiyat Ödülü'ne ve Konuk Profesörlük kürsüsünde göreve layık görülmesine rağmen susmuyor. Sanatçı, akademisyen ve kurum amirleriyle birlikte Tageszeitung gazetesinde yayımladıkları ortak deklarasyonda, *Biz Alman Müslümanlar da diğer dini, etnik ve başka halk grupları gibi aynı haklarla Almanya'ya aitiz. Bu ülkeden vazgeçmeyeceğiz. Bu ülke bizim vatanımız ve siz bizim Cumhurbaşkanımızsınız...* (<http://www.haberler.com/almanca-da-mahalle-acilimi>) sözleriyle sahiplendiği yeni vatani yeni kuşakların evi olarak görüyor.

Yazar, komik olduğu kadar ayağa kaldırıcı ifadeleri, özgür konuşma stili, kodlu ve göndermeli kelime ve cümleleriyle anlatım çitasını zorluyor; gittikçe gelişen ve çoğunlukla çiçekli oryantal dil olarak yanlış anlaşılan sembolik jargonu (Zaimoğlu, 2004) edebiyata taşıyor. Peter Handke'nin, sanat yalnızca yaratım süreci olarak değil, özüyle de bir oyun (Yücel, 1982) dediği yolda zamanı dil dışına çıkartarak eleştiriyor. Çekinen, bocalayan, kültür ayrıcalığı sözleri altında ezilen kimlikten sıyrılıp, önyargılı düşüncelerle, modernizmin çarpık toplum yapısıyla, tutucu geleneksellikte hesaplaşıyor; toplumsal davranış açısından eğlenmeye dayalı hedonizm anlayışına (Can, 2007) ışık tutuyor. Savaş yıkıntılarını çoğunlukla Türkler sayesinde aştığı halde, kuşaklar sonrasında Türklerin Alman toplumunun bir parçası olduğu gerçeğine Almanya'nın samimi yaklaşmaması, bir sonraki kuşağa daha farklı şeyler söyletebilir. Hatta hemen her Avrupa ülkesinde bir Zaimoğlu'nun varlığı, *Humanitas*'ın sadece Hıristiyan bir dünyayı temsil etmediği düşünülünce, Batı sıkıca sarıldığı modern *Humanitas*'ı yere bırakmak zorunda kalabilir. O halde Alman toplumu, ırkçı eğilimlerin etkisiyle hâlâ soğuk baktığı insanların sokağa yansıyan sesini duymalıdır. Aksi halde kuşak değişimleriyle mayalanan yeni dil, Türklerin o coğrafyada kalıcılığıyla yeni tik'ler üretecek; ayrımcılığın sanatla dizginlenmesi, insanı sınıflandırma yanılığın test edilip duracaktır. Dört kuşak sonrasında doğal asimilasyon sürecinde erimeye bırakılan Türkler, Almanya'nın onları, onların Almanları sınaava almalarıyla giderek *kanaklaşacaktır*. Zaimoğlu, onların sesine ve duygularına kulak vermesiyle *Malcom-X* adıyla anılırken sokağın bozulan huzurunun Kanaklar'a yüklenmesi doğru bulunmayacak, insancıl bakışın anlaşılması beklenecektir.

Sonuç

İşçi göçüyle Avrupa'ya atılan adım yalnızlık, iletişimsizlik, dert yanma, iki vatan arasında kalma, iki dünyanın yükünü taşıma, yaşanan her şeye rağmen göçmenliğin sonlanması ile birlikte değişen konularıyla bir edebiyatın yerleşmesini sağlar. Geride yüzyıl değerinde bir 60 yıl kalırken, iki dilde doğan Göçmen Edebiyatı, yaşanan ve giderek değişen gerçekliğe koşut olarak içerik ve biçim arayışlarıyla değişir ve *Almanca Türk Edebiyatı* olarak kabul görür. Hemen her gelişmenin hızla kalıplaşıp yozlaştığı çağ, üçüncü kuşakla yabancılaşma durumunun ortadan kalktığına tanıklık eder. Bunun temel nedeni, gerçekle oyunun imaj oluşturma aralığını genişletmesine, toplumsal görünümünün arkasındaki dünyanın farkına varılmasına dayanır. Almanya'yı ayağa kaldıran ilk kuşağın biraz

birikim kaygısı, ikinci kuşanın mülkiyet edinimi ve kamuya katılımı, arada kalmaya rağmen geri dönme kaygısını azaltınca, üçüncü kuşanın iki kültürde duruşu Almanya'nın hem heterojen toplum yapısının şekillenmesini sağlar, hem sosyal politikanın ve kamunun bir parçası olmayı kolaylaştırır. Daha eğitimli olan yeni kuşak, Todorov'un *güçlülüğü yabancı bir coğrafyada da kanıtladığı, hatta orayı yurt edinerek kendine çevre oluşturabildiği* ölçüde yabancılığın ortadan kalkacağı yaklaşımına uygun olarak topluma, kuruluşlara ve kamuya katılsa da ilk kuşağa yüklenen yargılardan kurtulamaz. Buldukları durum ve konuma kendi çabaları ve entelektüel birikimleriyle geldikleri, iletişim sorunları geride kaldığı halde kültürel uyumsuzluk gerekçeleriyle ezilmeye çalışılır. Ancak öz kültürden kopma beklentisine bırakılmaları ve doğal asimilasyon razı olmayışları onları ayağa kaldırır. Zaimoğlu'nun duyarlılığı onların sesinin duyulmasını hızlandırır. Şiddet, taciz ve sabotajların sokağa, evlere, iş yerlerine yansması, ırkçı hastalığa karşı tepki göstermeyi gerektirmiştir. Kuşak değişimleriyle yapılan nükteli uyarı ve eleştirilere rağmen siyasi duyarsızlığın sürdürülmesi Türkleri ve Türkiye'yi rahatsız eder; ağır tepki sokağa ve sanata yansır. Öz kültürün normu aşan sözleri, çok kültürlü çevrenin ifadeleriyle yoğrulur; Alman toplumunun yabancıya yaklaşımı sokağın kirli ifadeleriyle cevap bulur. Romantik jelatinle kaplanan nahoş şekerlerin lākayit ev sahibine ikramı, hemen hiçbir şeyin saf ve temiz kalmadığı çevrenin ve içinde yaşadığı toplumun siyasi iradeden aldığı cesaretle dışlayıcı tavrı sürdürmesine bağlanır. Bu yüzden modern toplumda kaybolmakta olan kuşakların tutunduğu dal, hataların yalnızca yabancıya yüklenemeyeceğini yüksek bir tonla seslenmelidir. Yıllar içerisinde maddi olarak aradığını bulsa da o seste pozitivist baskıyla kimliğini şaşırın insanın yaftalandıkça yapışan aşağılamalara isyanı vardır. Çünkü Türk insanı modern toplumun hayat anlayışına uydukça kimliği ve değerlerinden uzaklaşmış; kendi kültür değerlerine uygun hareket ettikçe de dışlanmış. Materyalist bir hayat yaşamasa da inancı bedeninde soğumuştur. Ruhsal açlığını gideremese de hem Alman'dır, hem Türk. Bu çerçevede siyasal iradenin Türkiye ve Türklerle karşı ikilemi davranması, Türk kökenli sanatçıları daha etkin sanat üretimine zorlamaktadır. Almanya'nın pazar konumu, AB süreci ve mülteci anlaşması, gurbetçileri beklentilerine göre kabullenmesi, terör örgütlerine desteği, Türkiye'nin gelişme ivmesine sıcak bakmaması, demokrasi ve özgürlük dersleri gibi konular, eserlerin hiciv ve eleştirilerle yoğunlaşması için yeterlidir. Tepkilerin daha fazla sertleşmemesi için Alman toplumu, medyası ve siyasal örgütleri aklıselim adımlar atmalıdır. Siyaset kurumu ve demokratik anlayış aynı havayı soluyan ve aynı hayatı paylaşan insanları kutuplaştırmamalıdır. Almanya, kapitalizmi gözü pek Türklerin yöneteceği endişesiyle Türkiye'ye karşı faaliyet gösteren dernek ve kuruluşları desteklemeden, yaptırım ve oyalama ağırlıklı kararlardan, anlamsız güncellemelerden vazgeçmelidir. Kaldı ki savaş sonrası yıkıntılarını temizleyen ve harabeden Almanya inşa eden insanlar, dışlanma ve aşağılanmayı değil, sığıntı teröristlerden daha fazla saygıyı hak etmektedir. *Hümanist çocuk* ikilemlerden kurtulabilmek için söylediği yalana yabancıların inanmasını beklememeli, medet devşirmek için yabancıya siyaset imkânı verme oyununu sonlandırmalıdır. Çünkü bugün Türkiye aleyhinde görüş bildirme cesareti bulanlar, yarın Almanya hakkında görüş bildirme durumunda kalabilirler. Sanatçı oradaki Türklerin koşullarını yansız bir bakışla anlayabilmek için var. Doğal asimilasyon sürecine bırakılma ile sertleşen söylemi, bozulan psikolojiyi, dili ve üslubu bozarak atlatma, sanatçı sorumluluğuyla anlaşılabilir. Siyaset kurumu bu sese kulak vermediği ölçüde toplumda güven duygusu azalmakta; sokağın ağzı anlatıma, göndermelere taşınmaktadır. Ayrıca maruz kaldığı duyarsızlığa rağmen yabancıyı suçlu sandalyesine oturtma, ırkçılara fırsat doğurmakta; trajik olayların yaşanması ve korku saçan eylemlerle sanatçı algısı yükselmektedir. Yalan, yanlış ve algı yönetimi sanat aynasına yakalanmaktan kurtulamamaktadır.

Sonuç itibarıyla dünya değerlerle birlikte değişirken, toplumlar sosyolojik olarak çok kültürlülüğe doğru sürüklenmektedir. Yabancı uyum sorunu olmamasına rağmen yabancılığı altında ezilmekte ve o topluma verdiği katkıdan payına düşeni alamamaktadır. Onun yasal çerçevede verdiği mücadele, sineye çektiği azınlık psikolojisi, sanatçı için konu aralığı oluşturmaktadır. Zaimoğlu, hemen bütün eserlerinde bu konunun sözcülüğünü yapması ve kabul görmesiyle, siyasal oturum ve toplantılara davet edilmesiyle diğer sanatçılardan bir adım öndedir. Sosyolojik ve siyasal eleştirileriyle birlikte yaşamayı kolaylaştırma yollarını bulmaları için yerel yönetimleri ve yasa yapıcıları zorlamaktadır. Sorunları açık seçik anlatan, çözüm yolları işaretleyen yazar, kapitalizmin ortasında toplumun kıyasına düşenleri anlatırken, edebiyatın yaramaz çocuğu olmaktan çekinmemektedir. Aykırı ve edepsiz sözlerine rağmen, Almanya'da en fazla ve önemli sanat-edebiyat ödülleriyle lâyık görülmesi, söylem haklılığının sonucudur. Görülmek istenmeyeni dillendirmesi, kirli emelleri kurmacayla deşifre etmesi, gerçeğin kalemi, sanatın romantik sesi olması, çevirmenleri peşinden koşturmaktadır. Yabanda ezik, suçluluk duygusuyla yaşamının sonuçlarını normların dışına çıkararak anlatması, ilk anda *Ne düşünülür?* sorusunu akla getirirse de asıl kasıt soru ve cevapları yan yana koymaktır. Çünkü söylemi hem orijinal, hem de marjinal bir dil tavrıyla güçlendirme, gerçeği duyarlık düzeyi yüksek bir tonla ifade, sıradan hayatların bile hibe oluşuna izin vermez. Unutmamalı ki sanatın coğrafyası yoktur.

Kaynakça

- Aksoy, N. (1998). *Almanya'da Yabancı Olmak*, Birikim Dergisi, Sayı: 110. (Bkz. www.birikimdergisi.com)
- Bilge Kula, O. (2002). *Batı Düşününde Türk ve İslam İmgesi*, 1. Baskı, Bûke Yayıncılık, İstanbul.
- Buch Journal 2 / 2001, Schweiz.
- Brunner, Maria E. (2004). *Migration ist eine Hinreise, Es gibt kein Zuhause, zu den man zurück kann*, Die andere deutsche Literatur, (Hrsg. Manfred Durzak und Nilüfer Kuruyazıcı), Würzburg, İstanbul Vorträge Königshausen&Neumann GmbH.
- Can, Ö. (2010)(a). *Kafa Örtüsü ve Bilmemek Adlı Eserleri Psikanalitik Okuma Denemesi*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü III. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi (18-20 Mart 2009), 181-191.
- Can, Ö. (2010)(b). *Sözden Söyleme: Avrupalı Gözüyle Türkiye ve Türk Kimliği*, Erzurum Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 21, (2010), 27-40.
- Can, Ö. (2010)(c). *Göçmen Yazın Süreci Çerçevesinde Feridun Zaimoğlu ve Anlatısı*, Konya Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 25, (2010), 139-156.
- Can, Ö. (2008)(a). *Feridun Zaimoğlu'nun Kopstoff Adlı Eserinde Kimlik Sorunsalı*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Bilim Kategorisi Olarak Kadın Uluslararası Sempozyumu, (29 Nisan-02 Mayıs), 156-163.

- Can, Ö. (2008)(b). *Almanya'da Yabancı, Türk ve Kadın Olmak*, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı, 17, (2008), 1-10.
- Can, Ö. (2008)(c). *Küreselleşmenin Türk Kimliğine Yansımaları*, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu, (22-24 Ekim 2008), 167-170.
- Can, Ö. (2007). *Sözdizimsel ve Anlamsal Öncelemeler: Feridun Zaimoğlu'nun Perde ve Oniki Gram Mutluluk Öyküsü Örneği*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ay Copy – Basım, Dijital Baskı, Konya.
- Deutschland Radio, 19.11.2001.
- Die Tageszeitung, TAZ-Bericht, 20.12. 2004.
- Die Zeit, 18.08.2011.
- Die Zeit, 14.11.2002.
- Die Zeit-Interview, 07.11.2002.
- Erker - 47, 2004.
- Frankfurter Rundschau, 22.03.2014.
- Hürriyet-Pazar/30.01.2005.
- Karakuş, M. (2001). *Gurbeti Vatan Edenler*, Gurbeti Vatan Edenler-Almanca Yazan Almanyalı Türkler, (Yay. Haz. Mahmut Karakuş, Nilüfer Kuruyazıcı), 1. Baskı, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları/2659; 73-84.
- Kocadoru, Y. (2003). *Geçmişten Günümüze Almanya'da Almanca Yazan Türkler ve Emine Sevgi Özdamar*, Rema Matbaacılık, Eskişehir.
- Kocadoru, Y. (2004). *Die dritte Generation von türkischen Autoren in Deutschland – neue Wege, neue Themen*, Die andere deutsche Literatur, (Hrsg. Manfred Durzak und Nilüfer Kuruyazıcı), Würzburg, İstanbul Vorträge Königshausen&Neumann GmbH.
- Kuruyazıcı, N. (1992). *Alman Okurlar ve Türk Göçmen Yazınına Yeni Bir Bakış*, Hürriyet GÖSTERİ/Sanat Edebiyat Dergisi, Kasım, Sayı: 144, (1992).
- Münchner Merkur, 21.04.2016.
- Oraliş, M. (2001). *Gurbeti Vatan Edenler*, Gurbeti Vatan Edenler-Almanca Yazan Almanyalı Türkler, (Yay. Haz. Mahmut Karakuş, Nilüfer Kuruyazıcı), 1. Baskı, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları/2659; 35-50.
- Pazarkaya, Y. (2001). *Yazın Açısından Almanya'nın Birleşmesi-Türk ve Alman Topluluklarının Kaynaşmasında Ayrışım*, Gurbeti Vatan Edenler-Almanca Yazan Almanyalı Türkler, (Yay. Haz. Mahmut Karakuş, Nilüfer Kuruyazıcı), 1. Baskı, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları/2659; 61-71.

Radikal Gazetesi, 07.06.2006.

Sinanoğlu, O. (2002). Büyük Uyanış, Otopsi Yayınevi, 7. Basım, İstanbul.

Süddeutsche Zeitung, 30.07.2013.

TAZ-Bericht, 20.12.2004.

Yeşilada, Emine K. (2001). *Göçmen İşçi Yazını Ya da Now Turkish Is It?*, Nazan Aksoy vd. Çağdaş Türk Yazını I, (Yay. Haz. Zehra İpşiroğlu), 1. Basım, Ekim, Adam Yayınları, İstanbul.

Yücel, Tahsin. (1982). *Yazının Sınırları*, 1. Basım, Adam Yayıncılık, İstanbul.

Wierlacher, A. (1985). *Mit Fremden Augen oder: Fremdheit als Ferment*, Gegenwart als kulturelles Erbe, (Herg. B. Thum), München.

Zaimoğlu, F. (2001). *Liebesmale scharlachrot*, 2. Auflage, Hamburg: Rotbuchverlag.

Zaimoğlu, F. (2004). *Kanak Sprak*, 6. Auflage, Rotbuch Verlag, Hamburg.

[http://www.faz.net/aktuell/feuilleton-Hubert Spiegel-05.10.2011](http://www.faz.net/aktuell/feuilleton-Hubert-Spiegel-05.10.2011).

<http://www.haberler.com/yazar-feridun-zaimoglu>

<http://www.haberler.com/almanca-da-mahalle-acilimi>